

семінарських занять, «скачують» готовий матеріал тощо).

6. Вплив групових настанов. Як водиться, у студентській групі формується певна громадська думка стосовно ставлення до різних видів активності членів групи. Буває, що всередині групи негативно ставляться до навчально-пізнавальної діяльності та прояву активності в цій сфері.

7. Відсутність досвіду самостійності. Нерідко студенти, особливо першокурсники, не вміють планувати свій час, самостійно організувати свою роботу.

8. Нерозвиненість вольової саморегуляції. Для деяких студентів примусити себе виконати роботу, подолати труднощі, довести справу до завершення є непосильним завданням. Особливо це загострюється через відсутність позитивної мотивації навчально-пізнавальної діяльності.

Важливою передумовою позитивної мотивації й ефективності самостійної навчальної діяльності студентів є розвиток у них творчості і пізнавальних здібностей.

Викладач може допомогти, надати поради студентам щодо організації самостійної навчально-пізнавальної діяльності:

- у кожному тексті шукати інформацію суттєву і допоміжну;
- шукати в інформації внутрішні зв'язки на основі аналізу тексту;
- порівнювати нову інформацію з тим, що вже раніше відомо;
- мати чітку мету, якої треба досягти в результаті опрацювання тексту (конспект, тези, висновки – часто студенти не уявляють різниці між цими видами оформлення роботи).

Чому навчання малоефективне?

Світайло Н.Д., Павленко В.П.

Навчання – це одна з форм адаптаційної поведінки, тобто стратегії виживання у конкретному середовищі. Адаптаційна поведінка і закладені природою здібності до неї дозволяють людині (як і іншим тваринам) лише пристосовуватись до наявних умов, до їх поточних змін і, деякою мірою, до прогнозованих, найбільш імовірних змін. А от навчатися заздалегідь, на далеке майбутнє, якого людина поки не уявляє і, - що ще важливіше, - загрози якого на собі не відчула, фактично неможливо, адже це

суперечить природнім інстинктам виживання (зокрема й інстинкту економії сил). Проте людина все ж таки вчиться, а тому варто розібратися, які механізми при цьому задіяні.

Як і у тварин, у людини в навчанні превалює механізм негативного стимулювання, тобто механізм відучування від дій, які на практиці виявилися небезпечними для інтересів виживання. Меншою мірою, але існує, безумовно, механізм позитивного навчання найбільш вирашним навичкам і стратегіям поведінки, причому – як на власному досвіді, так і на досвіді сородичів. Але й позитивне навчання стимулюється безпосередньою вигодою – задоволенням основних, вітальних потреб. Щодо тварин це називають дресируванням, хоча і стосовно людей воно має той самий, не надто «духовний» характер.

Адже й люди навчаються не про запас і не ради чистої цікавості. Давайте проаналізуємо емпіричні дані, відомі кожному, хто працював у системі вищої чи середньої школи. Приблизно 80% учнів учаться лише для того, щоби уникнути покарань, – і чим сильніше вдасться їх налякати, тим більше вони вивчать. Очевидно, що такі знання неглибокі і вони не здатні їх самостійно застосовувати; але ще гірше те, що без негайної практики застосовування і відчуття їх необхідності для виживання, ці знання швидко і повністю вивітрюються, а отже таке, наперед зроблене навчання виявляється марним.

Ще 15% учнів націлені на те, щоби отримувати, знов-таки, не знання самі по собі, а позитивні стимули за те, що вони вчаться, – похвали від батьків і викладачів, визнання серед однолітків (у тому числі і протилежної статі), можливість похизуватися у розмові чимось неординарним. Їх знання більш самостійні і тримаються у пам'яті довше, але мають несистематичний, вибірковий характер: вони пам'ятають лише ту інформацію, яку удалося «продати» оточуючим за указані стимули, тобто яка була вирашною з точки зору підвищення свого соціального статусу. Отже, для того, щоби ця мотивація «працювала» на навчання, необхідне добре організоване середовище, – в якому є стійкі традиції хвалити і змагатися за знання (а не за оцінки, які можна отримати і без знань) і в якому зневажають та швидко

позбуваються носіїв іншої традиції – насміхатися над старанними учнями й хизуватися тим, що нічого не вчив, але «викрутився». І крім успішного навчання, у учнів не повинно бути інших реальних способів досягти цінного у цьому середовищі статусу, адже посади в учнівському самоврядуванні або перемоги на позанавчальних конкурсах мають цінуватися куди менше, аніж знання.

На жаль, і перший, і другий стимул сьогодні фактично не працюють. Негативний не діє, бо зарозумілі викладачі карають скоріше за брак абсолютної покори і шанобливості або й за незгоду із ними (тобто за власну думку), а не кількість і якість знань. А позитивний не спонукає до важкої праці навчання, бо і варіантів цього стимулу надто мало (а варто було б розробити більш «чутливі» й оперативні методи стимулювання), а головне – в учнівському середовищі у нас легше досягти високого статусу позанавчальним і навіть антинавчальним способом, а значить, ці 15% саме його і обирають. Залишаються іще 5% тих, у кого надмірно розвинений орієнтировочно-дослідницький інстинкт, тобто їм просто цікаво вчитися, адже природа у кожній популяції наділила 3-5% осіб здібностями до легкого засвоєння нової інформації і бажанням її засвоювати (посиливши в них гормональні, наркоподібні механізми винагороди за ці їх зусилля, начебто безкорисні для виживання).

З огляду на це мабуть не дивно, що за даними багатьох досліджень, лише 5% людей у будь-якій країні володіє справжніми здібностями до навчання (і саме їх варто було відбирати для цього), а решту можна лише натренувати виконувати якісь найпростіші функції, і це найкраще робити окремо від перших і саме тренінгом, не називаючи це навчанням, а тим більше – вищою освітою, щоби не плутати методи роботи [1]. Попутньо зауважимо, що в ранньому дитинстві майже всі люди володіють здібностями до безкорисливого і безцільного (про запас) навчання, і саме цю психологію відтворюють студенти, коли поводяться інфантильно – капризно і безтурботно – підчас занять і підготовки до них.

Але чи вихід це із описаної ситуації неефективності стимулів і чи добре це для кількості і якості засвоєних знань? Безумовно, ні. Адже у дитинстві застосовувались фактично лише

заохочення і «метод занурення» у середовище, яке навчає (і саме його, до речі, пропонують сучасні методики, що доказали свою ефективність, приміром, «школа Монтесорі», «вальдорфська педагогіка»), а студентів учать принципово інакше, – більш системно, але через це і більш формально та несамостійно, - а тому вчитись їм треба по-дорослому, наполегливо і серйозно.

Який же висновок випливає із сказаного? Змінити наявну нині, системну форму навчання ми не можемо, і не тільки через консервативність освітніх структур, а тому що це вимога сучасного виробництва. А відбирати студентів лише з тих 5% здатних насправді учитися – це і технічно важко, і статистично неможливо, адже студентів у нас набагато більше, ніж 5% населення. Вихід один – повністю і остаточно перейти на тренінгово-тестувальну форму навчання, що ми вже ненавмисно почали робити у рамках так званого «Болонського процесу» (створення спільної Зони європейської вищої освіти). Проблема однак у тому, що треба перейти саме остаточно, - відмовившись від усіх форм усного контролю знань і звівши усне спілкування із студентами до консультацій, причому виключно на їх вимогу (що вони і цінуватимуть більше, і розумітимуть, навіщо це їм). А це означає, що треба змінити структуру робочого «навантаження» викладача й інакше оцінювати результати його роботи.

По-друге, треба більш детально і водночас уніфіковано сформулювати вимоги як до самих тестів, так і до процедури тестування, - щоби повністю виключити суб'єктивність і свавільність оцінювання знань (яка не лише існує, а й привчає до думки, що викладачу нічого не докажеш, як би не вчив, а тому не варто і старатись), а крім того, привчити до однакової системи вимог і до систематичної роботи. А по-третє, необхідно запровадити саме тренінгові форму роботи із студентами, якій викладачів треба серйозно і послідовно навчати, - адже вона зовсім не зводиться до показу на устаткуванні, як слід виконувати ту чи іншу операцію, і вже тим більше не має нічого спільного із лекціями, контрольним опитуванням і лабораторними роботами.

Навчальні заклади все одно будуть змушені перейти на систему, яку я тут стисло описав, адже на те вона і система, щоби

не залежати від того, подобаються її умови комусь чи ні. Але краще не чекати, коли вона змусить до реформ, а почати їх свідомо і завчасно, отримавши результати раніше за інших. Згадані 80% студентів через тренінги отримують знання і без залякувань, і набагато кращі з будь-якої точки зору. А престиж навчального закладу, що таким чином підвищиться, дозволить решту студентів ефективно навчати позитивними стимулами, про які йшлося вище, а значить із його стін виходитимуть не тільки хороші виконавці, але й творчі керівники і науковці.

Список літератури:

1. Михаил ОРЛОВ. Тревожный звон // «Зеркало недели» №№ 19-20. - 1995

Вузівська лекція як основний елемент вивчення дисципліни

Сахно П.І., викладач; Аблеєв О.Г., магістр.

У наш час поряд із прихильниками існують супротивники лекційного викладу навчального матеріалу. Виступаючи за радикальне зменшення лекційних занять, вони приводять деякі аргументи, з якими важко не погодитися. А саме: лекція привчає до пасивного сприйняття чужих думок, гальмує самостійне мислення, відбиває смак до самостійних занять, не враховує різний рівень підготовки присутніх на лекції студентів, коли одні встигають осмислити, інші - тільки механічно записують слова лектора.

Зазначені недоліки значною мірою можуть бути переборені правильною методикою й раціональною побудовою матеріалу. Крім того, у навчальному процесі часто складається ряд ситуацій, коли лекційна форма навчання не може бути замінена ніякий інший. Розвиток вітчизняної освітньої системи, її гуманізація, тенденція до орієнтації на окрему людину, на реалізацію його творчих здатностей обумовили розробку й появу нових лекційних форм, таких як проблемна лекція, лекція вдвох, лекція-візуалізація, лекція - прес-конференція.

Характеризуючи кожну з них, можна виділити такі унікальні особливості, які змогли яскравіше та глибше передати студентам вивчаємий матеріал. Так наприклад лекція-візуалізація завдяки наглядності не тільки сприяє більш успішному сприйняттю